

УДК 342.9

DOI 10.32782/2663-5666.2024.2.9

ДО ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПОРУШУВАНИХ ПРАВ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В ПОРЯДКУ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА: СПРОБА КОНЦЕПТУАЛЬНОГО ОГЛЯДУ

Вступ. Характерно, що не у всіх країнах соціальні права знаходять своє конституційне закріплення, оскільки вони формулюються від позитивних обов'язків держави та принципу соціальної держави. При цьому в Україні право на соціальний захист у всіх формах є гарантованим Конституцією невідчужуваним основоположним правом, яке, за загальним правилом, має абсолютний характер (не залежить від внесення змін до законів або фінансових можливостей держави). Окрім національного законодавства, соціальні права також закріплені в міжнародно-правових актах, таких як: Загальна декларація прав людини 1948 р. (ООН), міжнародні пакти, конвенції Міжнародної організації праці, Європейська соціальна хартія тощо. Відповідно до цих актів, до соціальних прав людини та громадянина відносяться такі права: 1) на працю; 2) на відпочинок; 3) на достатній життєвий рівень для себе та своєї сім'ї; 4) на охорону здоров'я, медичну допомогу, медичне страхування; 5) на соціальне забезпечення; 6) на освіту; 7) на житло; 8) на охорону і допомогу сім'ї; 9) на захист материнства; 10) на охорону і допомогу дітям та підліткам. Проблема захисту порушених прав у сфері соціального захисту населення є актуальною як у юридичній науці, так і в практичній площині з огляду на те, що, як констатує К. В. Бориченко, стан дотримання принципу соціальної справедливості у законодавстві України, що регулює соціально-забезпечувальні та пов'язані з ними відносини, є вкрай незадовільним [5, с. 296]. Відтак не можемо не погодитися з В. В. Венніковою в тому, що адміністративний спосіб відновлення порушеного права на соціальний захист є найбільш наближеним та спрощеним для громадян, при цьому неефективним, бо державний орган, який надає соціальний захист, не зацікавлений приймати скарги та вирішувати їх на користь особи, відповідно, найбільш неупередженим органом у вирішенні спору, що виникає між громадянами та посадовими особами щодо відновлення порушеного права на соціальний захист, є суд

[6, с. 85]. Погоджуємося з Н. Галіциною, що корисним для прогресивного суспільного розвитку є ідеальний стан безконфліктної їх реалізації в межах адміністративно-правового механізму практичного втілення концепції соціальної держави, проте ця ідеальна ситуація вкрай рідкісна в реальному житті, особливо в Україні, відповідно, поширеними є делікти в галузі соціального захисту, пов'язані з протиправною поведінкою публічної адміністрації та окремих суб'єктів приватного права, інших учасників таких відносин (навіть парламент може порушувати соціальні права, обмежуючи їх зміст та обсяг). Соціальна адміністративна судова юрисдикція як верховний виключний інституціонально-функціональний публічний соціальний феномен має відображати загальні риси публічної влади, виступати належною формою публічного (державного) контролю і повноцінно забезпечувати на основі принципів верховенства права та законності захист фундаментальних соціальних прав, свобод і законних інтересів людини, прав та інтересів юридичних осіб як учасників відносин із соціального захисту й надання соціальних послуг [7, с. с. 119, 124].

Окреслена в статті проблематика доволі ретельно чи більш фрагментарно висвітлювалася у працях українських правознавців В. М. Андріїва, Т. В. Бабкової, К. В. Бориченко, В. В. Веннікової, В. В. Галунька, С. В. Краснова, С. М. Синчук та ін., водночас слід констатувати, що теоретичний стан розробки заявленої теми далекий до вичерпання, відповідно, потребує подальшого наукового осмислення.

Метою статті є спроба комплексного огляду питань, пов'язаних із захистом порушуваних прав у сфері соціального захисту населення в порядку адміністративного судочинства, насамперед його проблемних аспектів.

Виклад основного матеріалу. Одним із напрямків належного забезпечення прав і свобод людини й громадянина є створення ефективного державного механізму охорони та захисту прав і свобод, складовим елементом якого

виступають органи правосуддя, які, виступаючи гарантом права громадянина на судовий захист, інших конституційних прав і свобод, мають забезпечувати належну охорону і захист прав і свобод людини і громадянина, зокрема, права громадянина на соціальний захист. Саме судовий захист є найбільш надійною формою захисту соціальних прав людини і громадянина, адже ґрунтується на принципах рівності громадян перед законом і судом, змагальності учасників процесу і свободі в наданні ними суду доказів, гласності судового процесу і повній фіксації його технічними засобами та ін. [4, с. 156-157]

У сфері соціального захисту населення розмежовують такі форми захисту прав: 1) юрисдикційні – а) судова; б) адміністративна (є проявом публічно-правових засад у врегулюванні соціально-забезпечувальних правовідносин і характеризує ступінь втручання держави в особі органів управління у правове регулювання та захист соціально-забезпечувальних прав; в) соціально-партнерська; г) суспільна (представлена суспільним контролем та наглядом за дотриманням чинного законодавства та здійснюється профспілками); 2) неюрисдикційні – а) самозахист прав; б) врегулювання спору між суб'єктами правовідносин [13, с. 180]. Отже, однією з форм захисту суб'єктивних юридичних прав суб'єктів у сфері соціального захисту населення є судовий захист. Право на судовий захист закріплене в Конституції України (ст. 55), де відображений принцип гарантування державою судового захисту прав і свобод людини і громадянина, який розвиває конституційне положення (ст. 3) про забезпечення прав людини як головний обов'язок держави, яке, в свою чергу, корелюється зі ст. 8 Загальної декларації прав людини, відповідно до якої кожна людина має право на ефективне відновлення прав компетентними національними судами у випадках порушення її прав, наданих Конституцією чи законом. Дане положення Основного закону України у сфері судового захисту права на соціальний захист конкретизоване низкою нормативно-правових актів у цій сфері, зокрема, ст. 23 Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 21 листопада 1992 року закріплене право на оскарження рішень, дій та бездіяльності органу, що призначає і здійснює виплату державної допомоги сім'ям з дітьми, у тому числі у судовому порядку, ст. 10 Закону України «Про соціальні послуги» від 19 червня 2003 року, ст. 12 Закону України «Про соціальні послуги» від 17 січня 2019 року серед основних

прав отримувачів соціальних послуг визначає право на захист своїх прав і законних інтересів, у тому числі в судовому порядку і т.д.

Основним юрисдикційним органом, уповноваженим, серед іншого, здійснювати захист права на соціальне забезпечення, є суд, який за результатами розгляду матеріалів кожної конкретної справи може визнати за особою право на конкретний вид соціального захисту, визнати протиправними рішення, дії чи бездіяльність соціально зобов'язаного суб'єкта, зобов'язати його вчинити певні дії, у тому числі відшкодувати завдану шкоду [5, с. 461]. Судова влада відповідно до теорії й практики розподілу влади є самостійною, незалежною сферою публічної влади і становить сукупність правових приписів щодо здійснення правосуддя, тлумачення норм права з відповідними контрольними повноваженнями спеціально уповноважених органів – судів [10, с. 144]. Забезпеченню ефективного судового захисту, у тому числі права на соціальний захист, сприяє також закріплення у ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року права на справедливий суд. Так, даним міжнародно-правовим актом передбачено право кожного на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом.

Закріплення у законодавстві можливості здійснення судового захисту права на соціальний захист є нічим іншим як гарантією ефективного забезпечення даного права. До такого висновку приводить позиція В.М. Андрієва, відповідно до якої гарантії прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина слід визначати як сукупність умов та засобів, що забезпечують їх охорону і захист [3, с. 186.]. Як зазначає вчений, такі права мають двоякий характер, тому що виступають і як право, і як гарантія. Саме можливість здійснення судового оскарження неправомірного рішення, дій чи бездіяльності посадових осіб органів соціального захисту та фізичних осіб, діяльність яких спрямована на здійснення соціального захисту, є однією з найбільш ефективних гарантій у сфері реалізації права на попередження та захист від несприятливих наслідків соціальних ризиків.

Судовий порядок захисту прав особи у сфері соціального захисту здійснюється в межах адміністративної (позовне провадження) та загальної (позовне та окреме провадження) юрисдикції. Судовий порядок захисту може бути або як перша інстанція, або як наслідок негативного

результату для особи питання реалізації права на соціальне забезпечення в адміністративному порядку. Виокремлюючи судові рішення серед джерел адміністративного права, науковці [1, с. 59; 2, с. 52] відносять до їх числа: рішення Конституційного Суду України, Верховного Суду, ЄСПЛ, інших судових установ.

За сучасного стану соціально-економічних відносин судовий захист права на соціальний захист залежно від його організаційно-правової форми та виду може здійснюватися за правилами цивільного та адміністративного судочинства. Так, ст. 19 Кодексу адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. встановлено, що за правилами адміністративного судочинства розглядаються спори між фізичними особами та суб'єктами владних повноважень щодо оскарження його рішень, дій чи бездіяльності, а також спори, пов'язані з оскарженням рішень, зокрема, медико-соціальних експертних комісій та інших подібних органів, рішення яких є обов'язковими для органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших осіб. Такі спори розглядаються окружними судами. Відповідно до ст. 19 Цивільного процесуального кодексу України від 18 березня 2004 року суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи, що виникають з цивільних, земельних, трудових, сімейних, житлових та інших правовідносин, крім справ, розгляд яких здійснюється в порядку іншого, в даному випадку адміністративного, судочинства.

За загальним правилом спори у сфері соціального захисту вирішуються за вибором позивача адміністративним судом за зареєстрованим у встановленому законом порядку місцем проживання (перебування, знаходження) цієї особи-позивача або адміністративним судом за місцезнаходженням відповідача (ч. 1 ст. 25 КАС України). Однак, спори щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності невідладних суб'єктів у сфері соціального захисту (наприклад, підприємств, що здійснюють забезпечення технічними засобами пересування осіб з інвалідністю), спори, що виникають у сфері недержавного соціального захисту вирішуються судами загальної юрисдикції за правилами цивільного судочинства за місцезнаходженням відповідних юридичних осіб, визначених згідно з Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (ч. 2 ст. 27 ЦПК України). Питання встановлення юридичних фактів, що мають значення для здійснення соціального захисту, встановлюють-

ся судом за місцем проживання заявника. Як зазначає Є.В. Краснов, судовий розгляд спорів у сфері соціального захисту може здійснюватися трьома видами провадження: позовним, наказним та окремим, науковець також наводить характеристику кожного з них [8, с. 320]. Тим не менше, судовий захист права на соціальний захист може здійснюватися лише в рамках позовного та окремого провадження, зважаючи на категорії вимог, визначені ст. 161 ЦПК України, щодо яких може бути видано судовий наказ.

Отже, як узагальнює К. В. Бориченко, судовому захисту права на соціальний захист в Україні притаманні певні особливості, що пов'язані із суб'єктним складом такого спору, його підвідомчістю та підсудністю, ретроспективною дією законодавства, що регулює відносини даного виду, суттєвим значенням та частотою застосування рішень Конституційного Суду України при обґрунтуванні позовних вимог, відсутністю одноманітної практики розгляду судами спорів у сфері соціального захисту, високими ставками судового збору та низьким рівнем доходів громадян. Названі риси досліджуваної форми захисту права на соціальний захист свідчать про недостатню її ефективність на сучасному етапі розвитку України як правової держави [5, с. 457].

Соціальні та пенсійні питання достатньо часто ставали предметом розгляду Верховним Судом. З 21 рішення у зразкових справах, ухвалених Касаційним адміністративним судом у складі Верховного Суду (КАС ВС) станом на початок квітня 2021 року, їх переважна більшість стосувалася пенсійних питань. Починаючи з 2018 року КАС ВС розглядав та вирішував питання щодо перерахунку пенсій пенсіонерам МВС з урахуванням грошового забезпечення поліцейських, перерахунку щомісячного грошового утримання суддів у відставці, перерахунку пенсій постраждалим внаслідок катастрофи на ЧАЕС, підвищення пенсії особам, постраждалим внаслідок катастрофи на ЧАЕС, припинення виплати пенсії внутрішньо переміщеним особам, зменшення відсоткового значення грошового забезпечення при перерахунку пенсій військовослужбовцям, щодо грошової компенсації за невикористану додаткову відпустку військовослужбовцям у період мобілізації, розстрочення виплат сум підвищеної пенсії військовослужбовців у відставці, розміру підвищення пенсії учасникам бойових дій, розрахункової величини для нарахування суддівської винагороди, перерахунку пенсій прокурорів

відповідно до рішення КСУ тощо. Велика Палата також присвячувала увагу соціальним питанням, зокрема, розглядаючи зокрема справу щодо призначення пенсії на пільгових умовах за відсутності результатів атестації робочого місця та вирішуючи апеляційні скарги на рішення КАС. У цілому, в рамках адміністративної юрисдикції Верховного Суду (ВС) були розглянуті різні питання стосовно пенсійного забезпечення та соціальних прав людини [14, с. 33]. Беручи до уваги практику Конституційного Суду, Верховний Суд ще раз підкреслив сформульовані ним правові позиції, що одним з визначальних елементів у регулюванні суспільних відносин у соціальній сфері є додержання принципу пропорційності між соціальним захистом громадян та фінансовими можливостями держави, а також гарантування права кожного на достатній життєвий рівень. Передбачені законами соціально-економічні права не є абсолютними. Механізм реалізації цих прав може бути змінений державою, зокрема, через неможливість їх фінансового забезпечення шляхом пропорційного перерозподілу коштів з метою збереження балансу інтересів усього суспільства. Крім того, такі заходи можуть бути обумовлені необхідністю запобігання чи усунення реальних загроз економічній безпеці України, що згідно з ч. 1 ст. 17 Конституції України є найважливішою функцією держави. Також Верховний Суд визнав, що «неприпустимим є встановлення такого правового регулювання, відповідно до якого розмір пенсій, інших соціальних виплат та допомоги буде нижчим від рівня, визначеного в частині третій ст. 46 Конституції України, і не дозволить забезпечувати належні умови життя особи в суспільстві та зберігати її людську гідність, що суперечитиме ст. 21 Конституції України. Отже, зміна механізму нарахування певних видів соціальних виплат та допомоги є конституційно допустимою до тих меж, за якими ставиться під сумнів сама сутність змісту права на соціальний захист» [12].

Судова практика в сфері соціального забезпечення внутрішньо переміщених осіб, малозабезпечених персоналій, осіб, що потерпіли внаслідок аварії на ЧАЕС, пенсіонерів, які виїхали на постійне місце проживання за кордон, військовослужбовців, державних службовців, прокурорів та суддів доволі показова та свідчить, як дослідила К. Р. Резворович, що суди прискіпливо підходять до справ, пов'язаних із захистом соціальних прав, намагаючись нівелювати ті помилки, що допускає в норма-

творенні законодавець. При цьому існує невирішена проблема невиконання судових рішень, характерна всьому вітчизняному правосуддю, яка зневірює людей в національних судових заходах, попри наявні досягнення. Здійснений ученою аналіз судової практики, де захищаються соціальні права, продемонстрував, що дана категорія адміністративних справ є досить актуальною та багатогранною, а результати судових спорів з владними суб'єктами є позитивними та не рідко закінчуються повномасштабним задоволенням тих вимог, які висувуються у зв'язку з порушенням соціальних гарантій, проголошених державою Україна. Водночас самій державі необхідно працювати в напрямку зменшення подібних порушень, покращуючи роботу відповідальних адміністративних органів, виводячи її до європейських стандартів [11].

Як слушно зазначав на III Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій захисту адміністративним судом соціальних прав М. Савчин, при юридичній аргументації своїх рішень стосовно соціальних прав адміністративний суд вирішує, як правило, системну проблематику – захист прав людини завжди є інформацією про наявність очевидних проблем у правовій системі. Для досягнення цього є два шляхи: перший – це внесення змін у законодавство; другий – коли суд бере на себе відповідальність і відповідно до ст. 2 КАС України стає на захист прав людини. Доповідач зауважив, що цей процес вимагає конструювання відповідного аспекту права на соціальний захист у кількох площинах – горизонтальній і вертикальній структурі соціального права та кореспондуючому його масштабі завдань і наявних ресурсів держави, в межах якої вона несе відповідальність і покликана забезпечити соціальний захист з повагою до людської гідності [9].

Погоджуємося з Т. В. Бабковою, що судовий захист права громадянина на соціальний захист адміністративними судами має певну специфіку, яка пов'язана з особливостями розгляду справ судами в порядку адміністративного провадження, оскільки найчастіше спори щодо порушення цього права виникають між громадянами та суб'єктами владних повноважень, водночас «аналіз процесуального законодавства України, а також матеріалів судової практики дозволяє зробити висновок, що адміністративне провадження є більш ефективним способом вирішення спору, що виникає між громадянами та посадовими особами органу владних повноважень в сфері соціального захисту. Обґрунтуван-

ням цього є складність справ, які вирішуються у судах на користь громадян та оперативність їх розгляду. Однак проблеми законодавчого характеру (неузгодженість нормативних актів, порушення принципу верховенства закону, нагромадження нормативного масиву тощо) та недостатній рівень спеціальних знань учасників процесу, зокрема громадян, які формулюють вимоги, їх представників, а також суддів, є причиною нерезультативності у вирішенні переважної більшості спорів, що виникають з приводу відновлення порушеного права людини на соціальний захист» [4, с. 160].

Як указує професор С.В. Шевчук, єдність судової практики – одна з головних цінностей правової системи. Рівність суб'єктів перед законом та судом і принцип правової визначеності є також елементами правової держави та вимоги справедливості. Важливо, щоб закони застосовувалися однаково в аналогічних справах та за схожих фактичних обставин, що гарантує стабільність правовідносин та впевненість у правомірності майбутньої поведінки. Ця «впевненість у правовому майбутньому» утворює стан правової безпеки, оскільки за цих умов суб'єкти права мають переконання, що судова система захищає людей від свавілля держави [15, с. 12]. При цьому, як зазначає М.М. Шумило, судова практика, як правило, обмежується відновленням права особи на соціальний захист, проте залишає без покарання посадовців соціально зобов'язаних суб'єктів, що має негативний вплив на подальше правозастосування, у зв'язку з чим науковцем відстоюється думка про те, що судам необхідно не просто відновлювати порушене право, але і притягувати у судовому процесі до відповідальності тих посадовців, які допустили порушення права на соціальний захист [16, с. 492].

Висновки. Соціальний захист у широкому значенні є окремою ланкою суспільних відносин, сформованих у державі з метою забезпечення достатніх можливостей особі для її всебічного розвитку й повноцінної життєдіяльності через систему економічних, соціальних, правових, організаційних заходів (коштом особистого трудового внеску; для непрацездатних осіб – шляхом доступу до суспільних фондів споживання). Змістом конституційного права людини і громадянина на соціальний захист є можливість гарантовано отримувати пенсії й соціальні виплати, соціальну допомогу коштом загальнообов'язкового державного страхування, бюджетних та інших джерел соці-

ального забезпечення, користуватися мережею державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними та вимагати поновлення порушеного права. Саме суд є незалежним і неупередженим учасником (медіатором) врегулювання соціально-конфліктних відносин (чиї (конфлікту) сторони мають завідомо нерівні можливості) з метою досягнення необхідного для визнання держави правовою рівня соціальної справедливості, з огляду на прагнення України наблизитися до стандартів держави загального добробуту, її життєвих стандартів і зразків правової культури. Завданням адміністративного судочинства, зокрема в сфері соціального захисту, є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб та юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адміністративне право України: навч. посіб. Т. 1. Загальне адміністративне право / Галуцько В. В. та ін.; за ред. проф. В. В. Галуцька. Херсон: Гринь Д. С., 2015. 272 с.
2. Адміністративне право України. Повний курс: підруч. / Галуцько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
3. Андрійів В. М. Система трудових прав працівників та механізм їх забезпечення : дис. д-ра юрид. наук. Одеса, 2012. 402 с.
4. Бабкова Т. В. Забезпечення права громадян на соціальний захист судами України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. Гол. ред. Ю.М. Бисага. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2014. Вип. 24. Т. 2. С. 156–161.
5. Бориченко К. В. Юридичний механізм забезпечення права на соціальний захист: проблеми теорії та практики : монографія. Одеса : Фенікс, 2019. 552 с.
6. Веннікова В. В. До окремих питань розгляду спорів у сфері соціального забезпечення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2013. № 5. С. 84–87
7. Галіцина Н. Адміністративне судочинство як процесуальний засіб вирішення соціальних спорів. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9 (295). С. 119–126.
8. Краснов С.В. Особливості судового захисту прав у сфері соціального забезпечення. *Актуальні проблеми теорії трудового права та права соціального забезпечення*: монографія / кол. авт.; за заг. ред. д.ю.н., проф. Г.І. Чанишевої. Одеса: Фенікс, 2015. С. 314–328.
9. Про соціальні права та їх захист адміністративним судом говорили під час III Міжнародної науково-практичної конференції. URL: [https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/989597?fbclid=IwAR11dD5rgHWd4pmjPgmD1Rb8wMwanX7hYDsXKl2t5Cle5drAT3PiEIMr71c%20\(дата%20звернення:%2013.02.2021\(дата%20звернення:28.05.2024\)\)](https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/989597?fbclid=IwAR11dD5rgHWd4pmjPgmD1Rb8wMwanX7hYDsXKl2t5Cle5drAT3PiEIMr71c%20(дата%20звернення:%2013.02.2021(дата%20звернення:28.05.2024)))

10. Публічне урядування, права людини і демократія: регіональний зріз євроінтеграції: монографія. За заг. ред. М. В. Савчина. Ужгород: вид-во УжНУ «Говерла», 2015. 320 с.

11. Резворович К. Р. Захист соціальних прав людини у порядку адміністративного судочинства: теоретичний, нормативний та праксеологічний аспекти : моногр. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2021. 420 с.

12. Рішення Верховного Суду від 03.05.2018 № Пз/9901/20/18 (№ 805/402/18) – про припинення виплати пенсії внутрішньо переміщеній особі. URL:https://supreme.court.gov.ua/supreme/insh/zrazkovi_spravu/zr_rish_805_402_18 (дата звернення: 28.05.2024).

13. Синчук С. М. Правовідносини соціального забезпечення: суб'єкти, зміст, об'єкти: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 422 с.

14. Смуш-Кулеша М., Федорова А. Стандарти Ради Європи та практика Конституційного і Верховного судів України щодо обмеження соціального забезпечення. URL: <https://rm.coe.int/soft-c-uk-1-/1680a33520> (дата звернення: 28.05.2024)

15. Шевчук С. В. Забезпечення єдності судової практики в умовах існування спеціалізованої юрисдикції. *Правові висновки Верховного Суду України*. 2015. № 1. С. 11-33.

16. Шумило М. М. Правовідносини у сфері пенсійного забезпечення в Україні : монографія. К.: Ніка-Центр, 2016. 680 с.

Кропивницький М.О. ДО ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПОРУШУВАНИХ ПРАВ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В ПОРЯДКУ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА: СПРОБА КОНЦЕПТУАЛЬНОГО ОГЛЯДУ

Статтю присвячено концептуальному огляду питань захисту порушуваних прав у сфері соціального захисту населення в порядку адміністративного судочинства. Доведено, що судовий механізм захисту прав людини (під назвою «адміністративне судочинство»), який дозволяє усунути свавілля з боку влади, забезпечує проведення у житті принципу відповідальності влади за свою діяльність перед людиною. У більшості європейських країн адміністративне судочинство представлене спеціалізованими адміністративними судами або спеціалізованими відділами у складі судів загальної юрисдикції як незалежних і авторитетних органів. Конституція України закріплює положення, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (ст. 3). Наголошено, що конституційні положення про те, що держава відповідає перед людиною за свою діяльність та утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, вимагають принципово нового підходу до визначення ролі і місця адміністративного судочинства в системі засобів захисту порушуваних прав людини й громадянина у сфері соціального захисту. Підкреслено, що завданням адміністративного судочинства щодо захисту порушуваних прав у сфері соціального захисту є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, зокрема щодо виконання делегованих повноважень шляхом справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду адміністративних справ.

Ключові слова: соціальні права, соціальна справедливість, адміністративна судова юрисдикція, суб'єкт владних повноважень, судовий спір.

Kropyvnytskyi M.O. TO THE QUESTION OF PROTECTION OF VIOLATED RIGHTS IN SOCIAL SECURITY SPHERE IN ADMINISTRATIVE JUSTICE: AN ATTEMPT OF A CONCEPTUAL REVIEW

This article is devoted to a conceptual overview of the issues of violated rights in social security sphere according to the rules of administrative justice. It is proved that the judicial mechanism of human rights protection (under the name of “administrative justice”) which allows to eliminate the arbitrariness on the part of the authorities ensures the implementation of the principle of government’s responsibility for its activities before people. In modern democratic countries legal protection by an independent and authoritative body – the court – is a question of great importance for guaranteeing human rights in its relations with the authorities. It is revealed that in most European countries, administrative justice is represented by specialized administrative courts or by specialized departments within courts of general jurisdiction as fully independent and authoritative bodies. The Constitution of Ukraine establishes the provision that a person, his/her life and health, honor and dignity, inviolability and security are recognized as the highest social value and the establishment and provision of human rights and freedoms is the main duty of the state (Article 3). Ukraine is a social and legal state in which the principle of the rule of law is fully recognized as well as an unconditional obligation of the state to ensure the social orientation of the economy is recorded (Articles 1, 8 and 13). It is also very important that the right to social security refers to the basic rights and freedoms guaranteed by the state and can't be cancelled under no circumstances, their limitation is not allowed, except for the cases stipulated by the Constitution (Articles 22 and 64). Ukrainian citizens have the right to social security which includes the right to be provided with pensions, other types of social benefits and assistance as the main source of livelihood to ensure a decent standard of living (not lower than subsistence minimum established by law). It is emphasized that constitutional provisions that the state is responsible to the person for its activities and that the establishment and provision of human rights and freedoms is the main duty of the state demand a fundamentally new approach to determining the role and place of administrative justice in the system of protective means regarding violated

human and citizen rights in social security sphere. It is outlined that the task of administrative justice regarding the protection of violated rights in social security sphere is the protection of the rights, freedoms and interests of individuals, the rights and interests of legal entities in public legal relations sphere against a violation by the state authorities, local self-government bodies, their officials, other subjects in their performance of management functions on the basis of legislation, in particular, regarding the implementation of delegated powers through fair, impartial and timely consideration of administrative cases.

Key words: social rights, social justice, administrative judicial jurisdiction, subject of power, litigation.